

ΣΑΒΒΑΤΟ 27 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2024

ΤΑΞΗ: Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝ. ΓΛΩΣΣΑ & ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΝΕΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ: ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΧΡΗΣΤΑΚΗ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ: ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΠΕΤΡΑΤΟΥ

Κριτήριο αξιολόγησης από την Τράπεζα Θεμάτων

Κείμενο 1

[Η διαφορετικότητα της γλώσσας]

Το κείμενο είναι απόσπασμα από το βιβλίο του Χρίστου Λ. Τσολάκη, *Ομότιμου Καθηγητή του ΑΠΘ, «Από τα γράμματα στη γλώσσα»*. Αναδημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Φιλολογος* το 2013 (τ. 152, σελ. 321).

Το σημαντικότερο ίσως γνώρισμα της γλώσσας είναι η διαφορετικότητα. Η γλώσσα σύγκειται¹ από αντίθετα στοιχεία. Το καθετί σ' αυτήν είναι μοναδικό. Το κάθε φώνημα μοναδικό. Η κάθε λέξη, η κάθε φράση, η κάθε πρόταση έρχονται και συνεισφέρουν στο λόγο και παραμένουν μοναδικά και ανεπανάληπτα. Τίποτε δεν είναι το ίδιο με το άλλο. Κι όμως τα πάντα πειθαρχούν στο νόημα της τέχνης και του λόγου.

Η γλώσσα, λοιπόν, αναδύεται, ως κοινωνικό προϊόν, μέσα από την ανθρώπινη κοινότητα με πλήθος γλωσσικές ποικιλίες (γλωσσικά επίπεδα), που αντιστοιχούν στις κοινωνικές ποικιλίες (κοινωνικά επίπεδα). Η γλώσσα δηλαδή «λειτουργεί σε πολλά επίπεδα και ανθίζει με ποικίλους τρόπους προφορικού και γραπτού λόγου, δημιουργώντας αμέτρητα κείμενα: που γράφονται και ακούγονται, ποιητικά και πεζά, λόγια και λαϊκά, περιγραφικά και αφηγηματικά, αποδεικτικά και κριτικά, πολιτικά και ρητορικά, ιστορικά και φιλοσοφικά, του θεάτρου και του κινηματογράφου, της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου, των αθλητικών σχολίων και των θρησκευτικών τελετών, των τίτλων και των διαφημίσεων, των περιθωριακών, της πιάτσας και του σαλονιού, του σπιτιού και της υπηρεσίας, κείμενα όλων των εκφάνσεων και όλων των στιγμών της ζωής, κείμενα, κείμενα, κείμενα, που ασταμάτητα υφαίνουν τις σχέσεις μας, την επικοινωνία μας, τον πολιτισμό μας».

Είναι ανάγκη, συνεπώς, να αποκτήσουμε συνείδηση αυτών των κειμένων, όπως είναι ανάγκη να αποκτήσουμε συνείδηση του προφορικού και του γραπτού λόγου και της ισοτιμίας τους, αν και ο προφορικός είχε τη χρονική προτεραιότητα. Εκατομμύρια χρόνια ο άνθρωπος μιλάει. Εδώ και τρεις χιλιάδες χρόνια γράφει. Εξάπαντος² η επινόηση της γραφής έχει δώσει μια ακόμη διάσταση στη σκέψη και μια ακόμη γλώσσα στη γλώσσα. «Με τη γραφή, όπως είπαν, ξεπεράστηκε: η μνήμη από την κρίση, ο μύθος από την ιστορία, η παράδοση από την ατομική σκέψη, η

¹ Αποτελείται

² Οπωσδήποτε.

μυθοποιητική σκέψη από τη ρασιοναλιστική³ φιλοσοφία». Είναι αυτή που γκρέμισε τις αυθεντίες και οδήγησε στη δημοκρατία, αποταμίευσε τη σκέψη, την έκανε αθάνατη, και εξακίνωσε τον πολιτισμό σε όλα τα μήκη και σε όλα τα πλάτη του χώρου και του χρόνου. Με τη γραφή ο άνθρωπος διπλασίασε τη λειτουργικότητα της γλώσσας. Δεν είναι υποδεέστερος, όμως, και ο προφορικός λόγος: που ήταν και είναι πανανθρώπινος (όλοι μιλούν, λίγοι γράφουν), που είναι ο λόγος της άμεσης καθημερινής επικοινωνίας, που εκφράζει τη συνθήκη της στιγμής, που ζωντανεύει με τα παραγλωσσικά⁴ και τα εξωγλωσσικά στοιχεία (χειρονομίες, έκφραση προσώπου κλπ.) την ανθρώπινη έκφραση, που είναι, τελικά, αυτός η γλώσσα.

Κείμενο 2

Κυράνω

Το κείμενο είναι απόσπασμα από το ομότιτλο μυθιστόρημα της Βασιλικής Παπαγιάννη (1927-2014), εκδόσεις Νεφέλη, 1990.

Οι παλιοί βοσκοί που γίνανε γεωργοί και στέριωσαν σε έναν τόπο, άρχισαν να σκέφτονται τα γράμματα και για τις θυγατέρες τους. Είχε πει η γιαγιά μου για την κόρη της: - Ας είναι κορίτσι, να πάει στο σχολείο! Εγώ την Κυράνω δεν την αφήνω αγράμματη! Να 'ναι το κούτσουρο που είμαι εγώ!

Στη γειτονική κωμόπολη ήταν το σχολείο και τα παιδιά περπατούσαν έξη χιλιόμετρα να πάνε και να γυρίσουν· κινούσαν στ' άφεγγα ακόμα. Κι αυτήν την ξέβγαζε ως μακριά η μάνα της, κι έπειτα – «άντε, μάνα», της έλεγε, «γύρισε πίσω, έφεξε, δε φοβάμαι».

Κρεμασμένη στον ώμο τη σάκα του το παιδί, πηγαίνει στον καρδόδρομο, ανάμεσα στα χωράφια. Της έχει υφάνει τη σάκα η μάνα της. Εκάθισε στον αργαλειό και την ύφανε. Σχέδια του νου της· τρίγωνα χρωματιστά και στη μέση κύκλος. Και τα ρούχα της η μάνα της τα ύφαινε.

Έτσι πορεύονταν τότε αυτοί. Και σα θαύμα για τ' άλλα παιδιά, που κορίτσι πράμα, πάει να μάθει γράμματα.

- Βγέστε να δείτε! Η Κυράνω πάει σχολείο! Θέλουμε κι εμείς! Κι εμείς! Και εμείς να πάμε! - Γίνηκαν σιγά – σιγά οχτώ. Άμα χιόνιζε ή φυσούσε αέρας κρύος πηδούσαν στο χαντάκι, έξω απ' το σχολείο. Κολλούσαν τα κορμιά τους και σαν ζεσταίνονταν, άνοιγαν τις πετσέτες, βγάζαν ψωμί, ταραμά, ρέγγα, τρώγαν. Πολύν καιρό βαστάνε οι πάγοι το χειμώνα.

Γυρίζοντας απ' την κωμόπολη τ' απόγεμα, πιάνανε πάλι ένα χαντάκι. Δίπλα στο δρόμο.

Τρέχαν στα χωράφια, μάζευαν φρύγανα, άναβαν φωτιά, σηκώνονταν φλόγες μεγάλες, παίρναν μια πύρα⁵, κινούσαν πάλι. Κι όταν το χιόνι είχε στρωθεί ή σίμωνε καταιγίδα, τότες ο παππούς καβαλίκευε τ' άλογο και πήγαινε να την πάρει.

- Αι, κυρά-δασκάλα, μάζεψε τα γράμματα να πάρω το κορίτσι, τι μας προφταίνει η νύχτα!

[...]

Λοιπόν, η μάνα μου έτσι μάθαινε τα γράμματα.

Ο παππούς μου είπε της γιαγιάς μου:

- Η Κυράνω τελειώνει και την τέταρτη τάξη. Κορίτσι πράμα και άλλες αλφαβήτες στην μπουγάδα και στο ζύμωμα δεν της χρειάζονται. Να μείνει στο σπίτι, να σε βοηθάει, να την έχεις παραχέρι. Κι

³ Ορθολογιστική

⁴ Παραγλωσσικά στοιχεία: ένταση φωνής, επιτονισμός, ρυθμός κ.λπ.

⁵ Ζεσταίνονταν για λίγο.

ύστερα έχουμε Κοσμά, Κυριάκο σε σχολαρχείο. Να ετοιμάζετε φαγητά, γλυκά, να τους στέλνουμε στον Τύρναβο.

Την υπογραφή του πελεκούσε μονάχα.

ΘΕΜΑΤΑ

ΘΕΜΑ 1 (μονάδες 35)

1^ο υποερώτημα (μονάδες 10)

Πώς τεκμηριώνει ο συγγραφέας του Κειμένου 1 τη θέση του για την ισοτιμία ανάμεσα στον γραπτό και προφορικό λόγο; (60-70 λέξεις).

Μονάδες 10

2^ο υποερώτημα (μονάδες 10)

Ποιος είναι ο δομικός ρόλος της λέξης «συνεπώς» στην τελευταία παράγραφο του Κειμένου 1 και ποια η νοηματική σχέση που εκφράζει;

Μονάδες 10

3^ο υποερώτημα (μονάδες 15)

Να χαρακτηρίσεις το περιεχόμενο των παρακάτω προτάσεων ως Σωστό ή Λαθεμένο, σύμφωνα με το Κείμενο 1. Η απάντησή σου να μεταφερθεί στο απαντητικό φύλλο.

1. Ο συγγραφέας επιλέγει το γ' ενικό πρόσωπο, προκειμένου να ενισχυθεί η επιστημονική διάσταση του κειμένου.
2. Στο κείμενο κυριαρχεί η συνυποδηλωτική χρήση της γλώσσας.
3. Με την εκτεταμένη χρήση ασύνδετου σχήματος το κείμενο αποκτά πυκνότητα περιεχομένου.
4. Η επανάληψη της λέξης «κάθε» στην 1^η παράγραφο του Κειμένου, υπογραμμίζει τη σημαντικότητα όλων των στοιχείων που συναποτελούν τη γλώσσα.
5. Τα εισαγωγικά στο απόσπασμα: «Με τη γραφή ... από την ατομική σκέψη» (3^η παράγραφος) δηλώνουν σχόλιο του συγγραφέα.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ 2 (μονάδες 30)

Ο συγγραφέας του Κειμένου 1 υποστηρίζει ότι «Η γλώσσα, λοιπόν, αναδύεται, ως προϊόν, μέσα από την ανθρώπινη κοινότητα με πλήθος γλωσσικές ποικιλίες (γλωσσικά επίπεδα), που αντιστοιχούν στις κοινωνικές ποικιλίες (κοινωνικά επίπεδα)». Σε ένα άρθρο που θα δημοσιεύσετε στη σχολική εφημερίδα, αξιοποιώντας τις πληροφορίες από το Κείμενο 1, καθώς και δικά σας επιχειρήματα, να αναπτύξετε τις ιδέες σας σχετικά με την αξία της γλώσσας τόσο για τον άνθρωπο, όσο και για την κοινωνική ζωή και στη συνέχεια, να αναφερθείτε στη δύναμη που έχει ο γραπτός λόγος. (350-400 λέξεις)

Μονάδες 30

ΘΕΜΑ 3 (μονάδες 20)

α) Να αντιστοιχίσεις καθένα από τα παρακάτω χωρία του Κειμένου 2 με το σχήμα λόγου που χρησιμοποιείται κάθε φορά. Να μεταφέρεις την απάντησή σου στο απαντητικό φύλλο.

1. «Και σα θαύμα για τ' άλλα παιδιά»	A. Μεταφορά
2. «Τρέχαν στα χωράφια, μάζευαν φρύγανα, άναβαν φωτιά, σηκώνονταν φλόγες μεγάλες, παίρναν μια πύρα ⁶ , κινούσαν πάλι.»	B. Παρομοίωση
3. «τι μας προφταίνει η νύχτα!»	Γ. Ασύνδετο
4. «Να 'ναι το κούτσουρο που είμαι εγώ!»	Δ. Προσωποποίηση

Μονάδες 10

β) Να επιλέξεις δύο από τα παραπάνω σχήματα λόγου και να σχολιάσεις τη λειτουργία τους.

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ 4 (μονάδες 15)

Με βάση τα νοήματα του Κειμένου 2 να σχολιάσεις τις στάσεις της γιαγιάς και του παππού αναφορικά με τη μόρφωση της κόρης τους, τεκμηριώνοντας την απάντησή σου με τα σχετικά χωρία. Η ερμηνεία σου να εκτείνεται σε 120-150 λέξεις.

Μονάδες 15

Ευχόμαστε επιτυχία!!!

ΑΡΕΙΤΟΛΜΟ

Δάφνη - Αγ. Δημήτριος

⁶ Ζεσταινόνταν για λίγο.